

## Underlag för kulturmiljö till MMD sammanträde 2016-09-14 Sveg

Angående kulturmiljön inom planerad vindpark har vid utredning 2009 beskrivits status för fäbodarna och riksintresseområde. Nybodarna ingår ej i riksintresseområde (Z 63) Lillhärads kyrkby och fäbodarna. Nybodarna har i Läns museets bebyggelseinventering av fäbodarna bedömts som klass 1. Vid utredningen gjordes en arkivstudie för att fördjupa kunskapen om de materiella lämningarna som bedömts vid bebyggelseinventeringen. Vid denna framkom att några av fäbodarna inom vindparksområdet kan dateras tillbaka till 1700-talet, bland annat Nybodarna. Vid utredningen konstaterades vidare att byggnaderna på Nybodarna fortsatt är i gott skick och väl underhållna samt att vallen hålls öppen. Vallen omges av produktionsskog.

De hotbilder som finns mot de kvarvarande fäbodarna utgörs av, ett jordbruk som inte längre ser dem som ekonomisk resurs, ett hårt drivet produktionsskogsbruk som delvis omöjliggör bete och förändrar närområdet kring fäbodarna. Det hot en vindkraftpark skulle kunna utgöra är en negativ påverkan på landskapsbilden. För att motverka detta har utformningen av vindparken anpassats.

Vid bedömningen av hur vindkraftsetableringen kan påverka enskilda fäbodarna såväl som fäbodsmiljön i sin helhet konstaterades i utredningen att den måste ses i relation till hur utmarken har nyttjats genom historien såväl som idag. Utmarken har historiskt utgjort en ekonomisk resurs för gårdarna/ägarna. Skogen har använts till betesmark och till byggnadsmaterial samt för ved. Under åtminstone 1600-1800-talet utgjorde fäbodsbruket den största ekonomiska resursen av utmarken. Idag kan ett utnyttjande av vindenergin återge utmarken en viktig del i den lokala ekonomin.

Med den hänsyn som tagits genom nuvarande utformning är den samlade bedömningen att ägarna av fäbodsvallen utnyttjar utmarken som en ekonomisk resurs genom vindkraftsetableringen. Detta utgör en historisk kontinuitet i resursutnyttjandet vilket i sig har växlat art genom tiderna. Utformningen av vindparken innebär att ett minsta avstånd på 1,5 kilometer mellan verk och fäbodvall har skapats. Detta tolkas som att påverkan på landskapsbilden lokalt är godtagbar.

### Angående föreslagna kompensationsåtgärder

Kulturmiljö är ett allmänintresse och behandlas vid en prövning enligt Miljöbalken. Krav på kompensationsåtgärder kan ställas, exempelvis, genom 16 kap. 9§ första stycket. Kulturmiljölagens krav på kunskapsinsamling, i detta fall en arkeologisk utredning, utgör ett ordinarie villkor för tillstånd enligt lagen och uppfyller därmed inte Miljöbalkens syn att kompensation ska utgöra en speciell insats utöver ordinarie hänsyn. Vid en prövning enligt Miljöbalken kan negativa förändringar accepteras om kostnaden för ytterligare åtgärder bedöms som orimligt dyra. I processen för att minimera skada ska en exploatering: 1; undvika; 2 minimera och 3; kompensera

skadliga ingrepp. Vid kompensation av naturmiljöer har en modell för balansering utvecklats, i ett forskningsprojekt har denna modell testats på kulturmiljöer och efter modifieringar funnits verksamt även på dessa.<sup>1</sup> Modellen innebär i korthet att kompensation utgörs av:

- 1 Samma typ av värde på samma plats
- 2 Samma typ av värde på annan plats
- 3 Annan typ av värde på samma plats
- 4 Annan typ av värde på annan plats

Modellen ska ses som en fallande skala där kompensation enligt 1 är mest önskvärd. För att modellen ska kunna tillämpas behövs en beskrivning av skada/hot på kulturmiljön samt en bedömning av värden/kvaliteter hos kulturmiljön. Slutligen bör det även finnas förslag på konkreta kompensationsåtgärder.<sup>2</sup> Det sistnämnda för att kunna avgöra om de verkligen kompenserar skadan på värdena. Vid prövning av frågan om kompensation är det enligt Peggy Lerman viktigt att det inte betyder att platsen är illa vald eller att för lite hänsyn tagits.<sup>3</sup> Det kan vara motiverat även på en väl vald plats för att vända en negativ trend hos kulturmiljön.<sup>4</sup> Kompensation kan i sådant fall ses som en del i arbetet för ett hållbart samhälle och vara ett verktyg för att upprätthålla och stärka kulturmiljövärden.

I utredningsskedet föreslogs att fyra verk (nummer 36, 56, 95 och 108) tas bort eller flyttas av hänsyn till kulturmiljön.<sup>5</sup> Vidare diskuteras i utredningen hot mot fåbodar i allmänhet och inom riksintresseområdet i synnerhet. I utredningen konstateras att riksintresseområdets grundläggande värden handlar om den ekonomiska basen för samhället Lillhärdal. I riksintresset har tagits fasta på jordbrukssamhällets beroende av utmarken och i första hand genom fåbodsbruket. Hotet mot miljön idag består i att fåboden inte har en plats i dagens jordbruk vilket leder till att byggnader förfaller och fåbodsvallar växer igen. Det andra stora hotet utgörs av förändringen av skogsbruket, från ett gårdsbaserat blädningsbruk till ett modern traktthyggesbruk. Den påverkar närmiljön till vallarna så att de blir isolerade öar i en plantageskog. Vindkraften kan i detta perspektiv generellt ses som positiv för riksintresseområdet eftersom det återskapar en ekonomisk koppling mellan utmarken och byn. Det kan också på sikt leda till ökade möjligheter och intresse för att restaurera fåbodsvallarna. För enskilda fåbodsmiljöer kan vindkraftverken lokalt påverka upplevelsen av landskapet. I utredningen föreslås specifikt att fåbodarna Björnbergsvallen och Åndbergsvallen bör kompenseras genom skötsel av byggnader och hävd av ängsmarken.<sup>6</sup> I MKB:n för projektet föreslås även Nybodvallen och Nybodarna som föremål för kompensationsåtgärder av samma skäl.<sup>7</sup> I miljöprövningsdelegationen (MPD) beslut i ärendet framgår att kompensation ska ske i anslutning

1 Grahn Danielson, Benjamin; Rönn Magnus och Swedberg, Stig. Styrmedel och kompensationsåtgärder inom kulturmiljöområdet – sammanfattning och slutsatser av FoU-projekt. Kulturlandskapets rapporter 2015:8 s 19-20.

2 Grahn Danielson, Benjamin; Rönn Magnus och Swedberg, Stig. Styrmedel och kompensationsåtgärder inom kulturmiljöområdet – sammanfattning och slutsatser av FoU-projekt. Kulturlandskapets rapporter 2015:8 s 21.

3 Lerman, Peggy. Kompensation för kulturmiljöintresse. I Kulturarv i samhällsplaneringen – Kompensation av kulturmiljövärden, red Benjamin Grahn Danielson, Magnus Rönn och Stig Swedberg. Kulturlandskapet och KTH/Arkitektur 2014:39-81.

4 Grahn Danielson, Benjamin; Rönn Magnus och Swedberg, Stig. Styrmedel och kompensationsåtgärder inom kulturmiljöområdet – sammanfattning och slutsatser av FoU-projekt. Kulturlandskapets rapporter 2015:8 s 25.

5 Ljunggren, Anna; Nyqvist, Roger; Pettersson, Stefan och Swedberg, Stig. Projekt Lillhärdal Åndberg, Härjedalens kommun, Arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning. Kulturhistoriska rapporter 72 s 37-39. Rio Kulturkooperativ 2010.

6 Ljunggren, Anna; Nyqvist, Roger; Pettersson, Stefan och Swedberg, Stig. Projekt Lillhärdal Åndberg, Härjedalens kommun, Arkeologisk utredning och naturvärdesbedömning. Kulturhistoriska rapporter 72 s 37-39. Rio Kulturkooperativ 2010.

7 Ljunggren, Anna och Swedberg, Stig. Miljökonsekvensbeskrivning Projekt Lillhärdal Åndberg. Uppförande av vindkraftverk, Härjedalens kommun. Rio Kulturkooperativ rapport 2010:6 s 60-61.

till Björnbergsvallen, Nybodvallen och Åndbergsvallen.<sup>8</sup> Vad gäller fåboden Nybodarna har ytterligare verk strukits i dess närhet och MPD bedömer därmed att den inte påverkas i sådan grad att det är aktuellt med kompensationsåtgärder.

Stig Swedberg  
Kulturlandskapet

---

<sup>8</sup> Länsstyrelsen i Västernorrland, Miljöprövningsdelölegationen. Tillstånd enligt 9 kapitlet miljöbalken för uppförande och drift av gruppstation för vindkraft vid Ånderget, Härjedalens kommun, Jämtlands län. Beslut 2015-12-09.